

אסור מה"ת. מיהו יש לחלק בין חדש לאיסור נוסף. ועכ"פ מקושייתו דוקא על ר"ע נלמד שהירושלמי הקשה רק לר"ע ולא לדידן.

ועיי"ש בבית רידב"ז שפי' משום שעשה של עומר דוחה ל"ת של זריעה בשביעית. וא"כ ק' הר"ז מותר לכתחילה ושבית הוא? וי"ל דעשה דוחה בלבד ולא מתיר, ולכן נשאר איסור שבית, וצ"ע. ועיי"ש מש"כ הרא"מ איזן בדף כ"ו לחלק בין עימות קבוע בין עשה לל"ת שאז הותרה, לבין עימות מקרי, שדחוייה. ולפי"ז הזריעה היא מקרית, אך שריפת השירים היא קבועה, ודוק. וצ"ל שמילה שהותרה בשבת נחשבת לתופעה קבועה (ועי' בי' הגר"א יו"ד סו"ס רס"ו).

למעשה, מנהג העולם לא לחוש לשיטת רבותיו של רש"י (שבה"א השלם פ"ד ה"א הע' 15) וק"ו שמור ונעבד בתחום עולי מצרים מותר.

ועיין סוכה (מ"ח א') שמים מגולין פסולין לניסוך, אע"פ שסיבת איסורם היא סכנה וכלפי שמיא אין סכנה, מ"מ מכיון שבפועל ישראל לא ישתה מים אלו משום סכנה פסולים לגבוה. וא"כ ה"ה לאיסור דרבנן כיון שבפועל אינו ממשקה ישראל פסול למזבח. ואכן זהו טעמו של הירושלמי שם משום משקה ישראל. אך רש"י ותוס' לא פירשו כן. אלא רש"י פי' משום חסרון בשיעור, משום שלדעתו אין כאן פסול משקה ישראל, כיון שסיבת האיסור אינה חלה כלפי גבוה. ולדעתו איסור דרבנן אינו פוסל למזבח.

ועיין פסחים (מ"ח א') שבדרבנן יש חילוק מן התורה לאיסור, אך בעקרון גם בדרבנן פוסלים ממשקה ישראל. ועיין קוה"ע ליבמות (סי' מ"ד אות ג'). ועיין תוס' מנחות (פ"ד א' סוד"ה שומרי) שהק' לר"ע שספיחין אסורים ממשקה ישראל איך הקריבו מהם את העומר? ותי' דכל השנים ג"כ חדש

סימן נ

עיבוד פירות שביעית (צימוקים, מיץ ריבות רסק וכד')

א. ייבוש פירות שביעית

אלמלא החידוש שנתחדש כאן, שבגלל שהירק והפת אינם ראויים לאכילה לכן פטרום מחיוב אכילה. והדברים נוטים לדעת הרמב"ן, השמטות לשהמ"צ מצוה ג', שיש מצות עשה חיובית לאכול פירות שביעית; אך מכיון שהירק והפת אינם ראויים לאכילה — פטור ממצוה זו. ומסתבר, שהתורה לא

א. במסכת שביעית פ"ח מ"ב: "שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך". ובירושלמי שם: "אין מחייבין אותו לאכול, לא קניבת ירק ולא פת שעניפשה ולא תבשיל שנתקלקל צורתו". ומלשון הירושלמי "אין מחייבין" משמע שהיה מקום לחיוב אכילה,

וצימוקים הם סתם מוקצה". וכן מבואר בתוספתא (הובאה בפאה"ש סי' כ"ד), שמותר לעשות גרוגרות. וקשה: כיצד מותר לייבש גרוגרות וצימוקים בשביעית? הרי ממעיטן בכך! ואע"פ שמשביחן — הר"ז אסור לסוברים כן! בשלמא אם נאמר שגרם הפסד פירות שביעית מותר, וכדעת המהרי"ט, ניחא, שלכאורה ייבוש אינו אלא גרם הפסד. אך אם נאמר שגרם הפסד אסור, קשה: כיצד מותר לייבש גרוגרות וצימוקים בשביעית? ואולי י"ל דהא בהא תליא: מי שמתיר גרם הפסד פירות שביעית — מתיר ייבוש פירות, אע"פ שאוסר לבשל יין, מפני שממעיטו בידים, ומי שאוסר גרם הפסד פירות שביעית — יתיר גם לבשל יין, אע"פ שממעיטו, מפני שמשביחו.

אולם קשה לומר כן, והראיה מתרומה. גרם הפסד תרומה אסור לכו"ע, ממש"כ רש"י בסוכה ל"ה ב' ד"ה מפני שמפסידה (אע"פ שבשביעית גרם הפסד מותר, לדעת המהרי"ט [ח"א סי' פ"ג], וכמוכח מאתרוג של שביעית שמותר לנוטלו, שם ל"ט א', משום שבתרומה נאמר "משמרת תרומות" — עיין הר צבי, כר"צ השלם שביעית ובית רידב"ז סי' ב'). ולבשל יין של תרומה אסור לכו"ע כמבואר ברמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"ד), אע"פ שמשביחו, ובכל זאת ייבוש גרוגרות וצימוקים של תרומה, מסתבר שמותר. וראיה לדבר ממנחות נ"ה א': "תורמין תאנים על הגרוגרות במקום שרגילין לעשות תאנים גרוגרות". ועי"ש רש"י ד"ה "ואפילו במקום שרגילין": "ולא אמרן סופו של כהן נמי לעשותן גרוגרות ונמצא שאינו מפסידן". עיי"ש. מבואר איפוא, שכהן רשאי לעשות גרוגרות מתרומת תאנים, למרות שגרם הפסד בתרומה אסור. ואולי יש להוכיח מכאן שגרם הפסד מותר לשם השבחה, שאע"פ

חייבה במצות אכילה אלא דבר שהוא דרך אכילתם של בני אדם, אך דבר שאינו דרך אכילה לרוב בני"א, אע"פ שהוא ראוי בדוחק לאכילת אדם, אינו בכלל מצות אכילה.

אולם לדעת הרמב"ם, הסובר שאין מצות אכילה בפירות שביעית (וכן לדעת החז"א — [סי' י"ד ס"ק י'] והרידב"ז בס' ה' — שאפילו לדעת הרמב"ן אין מצות עשה חיובית לאכול פ"ש), צריך לומר שכוונת הירושלמי באומרו "אין מחייבין" לומר שהיתה ה"א שאסור להותיר מפירות שביעית משום גרם הפסד, וקמ"ל שגרם הפסד שרי. ולדעה זו אין מצות עשה של אכילת פירות שביעית על הגברא, אלא חובת חפצא, בקום ועשה בשב ואל תעשה ולמסקנה שהפירות לא ייפסדו; רק הפסד בידים אסור, ולא הפסד ממילא. (ולפ"ז אין הכרח להביא מכאן ראיה לסברת המהרי"ט סי' פ"ג שכתב שמותר לגרום הפסד לפ"ש, כי אין המדובר פה בהפסד פ"ש בידים, אלא רק גרם הפסד ממילא. אי"נ י"ל שפה לא הצריכוהו לאכול אוכל שאינו ראוי כדי להימנע מגרם הפסד פ"ש, משום שדרכיה דרכי נועם, ובשב ואל תעשה מותר לו להימנע מגרימת הפסד לפ"ש).

עיין פאה"ש (סי' כ"ד ס"ק י"ח), שהאריך להוכיח שאסור לבשל יין, מפני שממעיטו אע"פ שמשביחו בכך. ולכך נוטה גם דעת מרן הרב קוק זצ"ל במשפט כהן סי' פ"ה (עיין בית רידב"ז [סי' ה' סעיף ה'] שמתיר). וקשה לשיטה זו, האוסרת למעט פ"ש אע"פ שמשביחו, מייבוש דבלים וצימוקים. הרי הייבוש ממעטן כידוע (עיין למשל מנחות נ"ד ב': "תורמין תאנים על הגרוגרות במניין... הר"ל מרבה במעשרות"). וא"א לומר שבשביעית לא אכלו אלא תאנים וענבים לחים ולא גרוגרות וצימוקים (עיין ביצה ל"ד א': "עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית, וברש"י שם ע"ב: "סתם מוקצה לאו מעושר הוא, דגרוגרות

לתוך חולין טמאים; משא"כ בנד"ד, שפירות שביעית אינם בתהליך של איבוד, אלא שסופם להיפסד ממילא בגלל עודפי פירות ומיעוט אוכלים. וראיה לחילוק זה, בין יין הנשפך לבין חשש הפסד מבחוץ או ממילא, יש להביא מהתוס' (ב"ק י"ז ב' ז"ה זרק), שחילקו בין זורק כלי מראש הגג וקדם אחר ושברו, שפטור, לבין זורק אבן על הכלי וקדם אחר ושברו שחייב. וכתבו שם: "וסברה פשוטה היא לחלק בין זורק אבן לזורק כלי". וק"ו בנד"ד שהפירות עלולים להיפסד ממילא.

(אמנם בקצה"ח ס' ש"צ ס"ק א' רצה להוכיח מהרא"ש והנמוק"י שהם חולקים על התוס'. אולם כבר הוכיחו האחרונים שלא כדבריו; והראיה שהנמוק"י מביא בשם הרא"ש את חילוקם של התוס' בריש פרק כיצד הרגל. ועיין אבן האזל פ"ב מהל' גזילה ואבדה הל' ה').

וכדמות ראייה לחילוק זה גם בתרומה ההולכת להטמא היא מהמשנה בתרומות (פ"ח מ"א):

"היה עובר ממוקם למקום וככרות של תרומה בידו. אמר לו נוכרי: תן לי אחת מהן ואטמאנה ואם לא הריני מטמא את כולן... ר' יהושע אומר יניח לפניו אחת מהן על הסלע".

כלומר, אסור לו לטמא אותה בידים, ולכן מותר לו להניחה על הסלע בלבד, אע"פ שיודע שהנוכרי יטמאנה. משמע, שאם התרומה עומדת להיטמא ע"י מישהו אחר, ולא משום שהיא נמצאת בעיצומו של תהליך לקראת היטמאות — אסור לטמאה

שתאנה טריה נחשבת למשובחת יותר מגרוגרת, בכ"ז, כשאדם רוצה לשמר תאנים, אין לו ברירה אלא לייבשן לגרוגרות, ובשבילו הייבוש הוא השבחה. אולם גרם הפסד ללא השבחה יהיה אסור.

ב. אולם יתכן לומר גם הסבר אחר, שייבוש תאנים אינו בהכרח הפסד כלל, אלא אדרבא, יש בו גם הצלה מהפסד. שהרי התאנים בעונתן הן מרובות מאוד, וגם אילו היו כולם אוכלים רק תאנים בעונתן, לא היו יכולים לכלותן. ומאידך, שלא בעונתן הן חסרות מאוד. ובימיהם לא היתה אפשרות לאכול בחורף אלא דבלים, וצימוקים ותמרים מיובשים. ונמצא, שייבושם של פירות אלו, על אף שהוא ממעיטם במדה ידועה, הוא מרבה את אוכליהם במדה מרובה ביותר שלא בעונתם, ואילו בעונתם בלא"ה א"א היה לאכול את כולם ורבים מהם היו נפסדים¹.

ומצאתי סברה כזו בבית רידב"ז, בסוף הספר, בקונט' משמרת להבית (דף י"ח ב' בשם הגר"נ ויידנפלד אחיו של הרב מטשעבין), שמתיר לייצא פירות שביעית לחו"ל כשיש עודפי פ"ש בארץ, ויש חשש שבלא"ה ייפסדו, באין אוכלים דיים לכל הפירות. והביא ראיה לזה מפסחים ט"ו א', שתרומה ההולכת להיפסד מותר להפסידה בידים, ושם מובאת משנה ממסכת תרומות (פ"ח מ"ט): "חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה, ותחתונה חולין טמאין... ר' יהושע אומר אף יטמאנה ביד".

ולכאורה יש לדון בראייתו. שם היין עצמו הולך לאיבוד כי החבית נשברה והיין נשפך

וצ"ל שאף הוא מטעם הנ"ל, שכל שעומד לאיבוד — אין איסור לאבדו בידים.

אלא שהגר"נ ויידנפלד הביא ראיה מהתוס' בפסחים י"ג א' ד"ה ושורפין, שמדבריהם יש ללמוד שמותר לאבד תרומה בידים כשהיא הולכת לאיבוד ע"י גורם חיצוני. התוס' כתבו שם בתרומת חמץ בערב פסח שמותר לשורפה משום שסופה להיאסר וליכך לאיבוד. ועיי"ש במהרש"א, שאפילו לר' יוסי האוסר שם להלן (דף כ' ע"ב) לטמא בידים תרומה ההולכת לאיבוד — מותר לשרפה, משום שעלולים להיכשל בחמץ בפסח. ולפי"ז יתכן שרבי יוסי יודה במקום הפסד שיהיה מותר לטמא בידים כהא דחבית שנשברה בגת. יעוי"ש. מיהו יש לחלק בין דבר שעומד להיפסד בגלל הזמן, כי זמן אינו כמחוסר מעשה, לבין דבר העומד להיפסד ע"י מעשה, וצ"ע.

ויש להעיר על הנחתנו שייבוש פירות בשמש אינו אלא גרמא. אמנם המהרי"ט הביא לכך ראיה מהירושלמי, שמותר ליבש ירק של שביעית, משום שאין כאן אלא גרמא. (ועיי' הר צבי א"ח ב' קי"א) אך לכאורה קשה מסנהדרין ע"ז א', שאם כפתו בחמה חייב, ואינו נחשב לגרמא. ורק אם כפתו בצל במקום שסוף חמה לבוא הר"ז גרמא! ואולי י"ל, שמכיון שייבוש פירות נמשך זמן רב, ובלילות, כשאין שמש, אין הפירות מתייבשין, ורק כשחוזרת השמש לזרוח ממשיך הייבוש, א"כ כל ייבוש הפירות הוא בדרך גרמא, שסוף חמה לבוא. ואפילו אם שטח את הפרי לייבוש ביום, כיון שאין הפרי מתייבש בו ביום, ובלילה יש הפסקה

בידים. (ועוד יש לחלק בין תרומה, שנאמר בה "תרומתי" דהיינו: תרומה הראויה לי, רק היא טעונה שימור, ולא תרומה שאינה ראויה. ותרומה ההולכת לאיבוד אינה ראויה. וא"כ אין לדמות תרומה לשביעית, שבה לא נאמר דין כזה). ועיי"ש בתרומת ספק שמותר לטמאה, שמאחר שמספק אסורה, א"צ לשמרה. ואפי' לשיטת הרמב"ם, שספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדרבנן, מכיון שלמעשה התרומה לא תיאכל מותר לטמאה.

מיהו בכהאי גוונא מותר לו לסייע בידי הגוי לטמאה ע"י שיניחה ע"ג הסלע, אע"פ שמסתבר שבתנאים רגילים אסור לו לגרום טומאה לתרומה (עיי' רש"י סוכה ל"ה ב'. ומבחינה זו חמורה תרומה שביעית, כי גרם הפסד בשביעית מותר: עיי' שו"ת מהרי"ט סי' פ"ג. ועיי' כרם ציון השלם, מאמר הגרצ"פ פראנק), ד"מ שנתת תרומותי" כתב, שחייב לשמרה מטומאה ולא להפקירה לטומאה. (ועיי' שו"ת אבנ"מ סי' י"ח, שמכח סברא זו כתב שביטול תרומה ברוב אסור מהתורה. יעוי"ש). — כשרוצה להציל את האחרות מטומאה — מותר לדעת ר' יהושע, ודלא כר' אליעזר הסובר ייטמאו כולן ואל יתן לו אחת מהן ויטמאנה. (לפנינו הגירסא: ר"א אומר יטמא את כולן, משמע שבידים, ולא מסתבר. ומסתמא הגירסא צ"ל ייטמאו כולן והכוונה היא שהגוי יטמא את כולן). משמע שכשהתרומה עומדת להיטמא ע"י גורם חיצוני אמנם אסור לטמאה בידים אך מותר לגרום לה טומאה וא"כ יתכן שגם בשביעית נוריד דרגה וצ"ע.

עיי' חזו"א (סי' ט' ס"ק ו'), שאפשר שספיחין שאסרום חכמים מותר לאבד ביד. עיי"ש.

בייבוש, סוף הייבוש אינו מכוחו הישיר אלא בגרמא¹.
העולה מדברינו עד כה הוא שמייבוש פירות אין ראיה לכך שמותר למעט בפירות שביעית, דשאני ייבוש שאינו אלא גרמא, וגרמא מותר כמש"כ המהרי"ט, אך הפסד בידים אסור. ובימינו שמייבשים בתנור ייתכן שהייבוש אסור. מיהו נראה שמכיון שפירות רבים נאכלים יבשים זוהי דרך אכילתם והדבר מותר.

ב. מיץ מפ"ש

איסור הפסד של הפירות הוא ביטול יעודם של פירות שביעית לאכילה. ולכאורה, הדבר תלוי במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן (בהוספותיו של הרמב"ן לסהמ"צ מ"ע ג). שלדעת הרמב"ם אין מ"ע חיובית לאכול פירות שביעית, אלא המצוה היא על החפצא שפירות שביעית ייאכלו, ולדעת הרמב"ן יש מ"ע חיובית לאכול פירות שביעית. אך באמת אין הכרח לתלות את שאלתנו במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, משום שלדעת הרמב"ם, שהמצוה שהפירות ייאכלו, י"ל שדין אכילתם הוא דוקא כדרכם, ולא שלא כדרכם. ואף אם ייפסדו ממילא, יתכן שיהיה אסור לעשות מהם מיץ, כי גם עשיית מיץ היא הפסדן של פירות שביעית; ואדרבה, עדיף שייפסדו ממילא מאשר נפסדים בידיים. וגם לדעת הרמב"ן לא ברור שהמצוה היא חובת גברא יכול להיות שהיא מצות חפצא, כמו בקדשים שהמצוה שיאכלו (ועיין מש"כ בשבלין גליון ט"ז-י"ז מרחשון תשכ"ז).

והנה בימינו נוהגים לעשות מיץ מפירות רבים, כגון מתפוזים, גזר, תפוחים, מנגו ועוד. ולדעת הרמב"ם כל אלו ייאסרו בשביעית שהרי לא התיר אלא יין ושמן ולא מיצים אחרים, אע"פ שדרכם בכך, כגון שכר תמרים, למרות ששכר זה היה מצוי בימיהם. שהרי הוא מוזכר בש"ס ככזה ובכל זאת אסור לעשות שכר מתמרים של תרומה כמבואר בברכות ל"ח א' וכמו"כ ברכתו שהכל. ועי' חזו"א (שביעית כ"ה ל"ב) שהסתפק בדעת הרשב"א (ברכות ל"ח א' שכתב שפרי העומד לעשיית משקה – המשקה נחשב לפרי עצמו) האם הדבר תלוי במציאות המשתנית מדור לדור. אך לדעת התוס' והרא"ש שאין

שאלה נפוצה היא, האם מותר לעשות מיץ מפירות שביעית?

א. הרמב"ם בהל' שמיטה (פ"ה ה"ג) כתב: "ולא ישנה פירות שביעית מברייתן, כדרך שאינו משנה בתרומה ומע"ש".

ובהל' תרומות (פ"א ה"ב) כתב: "תמרים של תרומה... אסור לעשות מהן שכר וכן אין עושין תמרים דבש ולא תפוחים יין וכן שאר כל הפירות אין משנין אותן מברייתן בתרומה, חוץ מזיתים וענבים בלבד".

הנה מבואר מדבריו שאין לעשות מיץ מפירות שביעית חוץ מיין ושמן. אלא שפעמים רבות ע"י עשיית מיץ הפרי ייאכל יותר, ובלעדיה הפרי ייאכל פחות. ואף ייתכנו מצבים שאם לא נעשה מהפרי מיץ לא ימצאו לו אוכלים במידה מספקת והוא עלול להרקב ולהיפסד. לדוגמא, פרי הדר. כמות הפרי הגדלה בארץ היא עצומה. ואפילו אם כל תושבי הארץ יאכלו כמות גדולה יותר של תפוזים יישארו עודפים שייפסדו. ע"כ ע"י עשיית מיץ אנו יכולים להציל חלק גדול מהתפוזים שלא ייפסדו. וה"ה הפירות האחרים, עיבודם התעשייתי מצילם מהפסד ומאפשר את אכילתם בעונות נוספות וע"י אנשים נוספים.

וא"כ צ"ע, מהי מצות אכילת פירות שביעית? האם היא מצוה על הגברא, שיאכל פירות שביעית, או מצוה על החפצא, שפירות שביעית ייאכלו?

וממילא איסור הפסד פירות שביעית תלוי בכך: שאם המצוה על הגברא – איסור הפסד הוא ביטול מצות אכילה המוטלת על האדם, ואינו חייב למנוע את הפסדן של הפירות. ואם המצוה על החפצא – גם

— י"ל שהמגדל אדעתא דהכי גידל, להפסד, וא"כ אין לו קדו"ש.

אמנם בתרומה כתב החזו"א שאע"פ שהיא בזה"ז מדרבנן לא אמרינן יש ברירה אלא בדבר שאינו חייב בתרומה מה"ת אלא מדרבנן, כגון ירק. א"כ ה"ה כאן, לא נאמר יש ברירה בשביעית בזה"ז דרבנן, מכיון שעיקרו מהתורה. וכן היא דעתו לענין זריעה בבית בזה"ז שיש להחמיר, כיון שעיקרו של הספק הוא בדאורייתא. וכן היא דעת המשל"מ (פ"ז מהל' תרומות ה"ז). אולם עיין שבה"א (מבוא פ"ט) שהוכיח שלא כמשל"מ ותרומה בזה"ז מדרבנן לכל דיניה.

ונלענ"ד שאין צורך להיכנס כאן לגדר ברירה. אלא מכיון שדעת הנוטע לשימושים שונים של הפרי, כוונתו לכל השימושים האפשריים. הוא אינו מתכוון שפרי מסויים יהיה מיועד למטרה מסויימת, אלא שכלל הפירות ישמשו למטרות שונות. ובזה נלענ"ד לישב את המשנה בפסחים ל"ה ע"א "למכור בשוק יוצאין בהן" (י"ח מצה לשמה). וק' הרי בדאורייתא אין ברירה? ולהנ"ל מיושב שהיתה לו מטרה כוללת לשם מצוה ולשם רשות. ולכן לענ"ד שאם יש מיעוט חשוב שהנוטע הביאו בחשבון י"ל שהפרי מיועד לכך.

עיין חזו"א (סי' כ"ה ס"ק ל"ב, בסוגריים), שיתכן שאם מיעוט המצוי עושים ממנו מיץ סגי. עי"ש. מיהו כל זה רק באחוז ניכר וידוע, כגון 10% (עפ"י המשכנות יעקב ביו"ד סי' ל"ה).

ועי' לעיל אות א' שכתבנו הסבר להיתר ייבוש של גרוגרות, שאלמלא כן יופסדו לגמרי. וסברה כעין זו כתב המשמרת להבית לענין יצוא; שאם לא ייצאו — יהיו עודפי פירות שלא יאכלו; א"כ עדיף שייצאו. עיי"ש במשמרת להבית (דף י"ח ע"ב). ועיי"ש דף כ"ב

הדבר תלוי אם הוא עומד לכך או לא, אלא כל שינוי מברייתו מפקיע את שם הפרי ממנו והדבר אסור בפירות שביעית.

ועי"ש שלדעתו מיץ תפוזים הוא בעצם רסק של הפרי ולכן הוא מותר בשביעית, כי אין כאן שינוי גמור מברייתו, ומברכים עליו בורא פרי העץ. אך בגזר ותפוחים וכד' אין כאן רסק בלבד אלא המכשיר מסנן את המיץ מהרסק, והרסק נזרק. ובאמת גם בתפוזים חלק של הרסק נשאר בתוך המכשיר, ואם החזו"א התיר מיץ תפוזים למרות הסינון בין המיץ לרסק יתכן שיש מקום להתיר גם מיצים אחרים. מיהו יש לחלק בין תפוז שהוא פרי עסיסי ורובו מיץ לבין גזר ותפוחים וכד' שהם פירות קשיחים. ונראה לי לחדש ולומר, שאם יש עודפי פרי, שאם לא יעשו מהם מיץ ייפסדו בלאו הכי — מותר. ואע"פ שההפסד שם הוא ממילא ואילו עשיית מיץ היא מעשה בידים, בכ"ז י"ל שגם גרם ממילא אינו רצון התורה, ומי שמציל מהפסד ממילא אינו מפסיד פירות שביעית; אדרבה, הוא מציל אותם. כי המושג הפסד הוא מושג יחסי. אם פרי עומד לאכילה והוא מפסידו זהו הפסד, אך אם הפרי עומד להפסד והוא מצילו מהפסד ע"י שימוש לא מקובל של הפרי, יתכן שאין זה הפסד. ועוד י"ל שהמגדלים מגדלים אדעתא דהכי, שכל חישובי הרווחים בנויים על ניצול מלא של הפרי, כולל תעשית מיץ, רסק וכד'. נמצא שאדעתא דהכי גידלום. ודמי לחשב למאכל בהמה שמחשבתו מועילה. (עיין מהרי"ט ח"א סי' פ"ג ועיין דברי הגר"ח ברלין בבית רידב"ז עמ' ע"ג-ע"ד בהג"ה השניה, והערת הרידב"ז עליו. ולדברינו א"ש). אמנם כאן לא ידע מראש איזה פרי יאכל ואיזה פרי יופסד, אך י"ל שיש ברירה בשביעית בזה"ז דרבנן. והפרי שילך להפסד

וכמש"כ החזו"א (וסחורה היא רק דוגמא, או ששיעור שלוש סעודות שכדוגמתו מותר להוציא גם לעצמו). ולכן כשיש עודפים בארץ — מותר ליצא. (עי' לעיל סי' ח').

וכן נראה, שאיסור סחורה הוא משום שאינו מקיים לאוכלה. פירות שביעית מיועדים לאכילה ע"י כולם, וכשמוכר פירות שביעית מתייחס כבעלים וממעט מאוכליהן. ומותר לקנות בדמי שביעית רק תמורת דבר הנאכל במקומם, אולם אסור לקנות בדמי שביעית בהמה טמאה וחלוק וכדו'.

ועיין רמב"ם (הל' בכורות פ"ה ה"ט), שמי שקנה בהמה בדמי שביעית — פטורה מבכורה משום סחורה. ובגמ' משמע משום שריפה. ולהנ"ל א"ש שסחורה נאסרה משום שממעיט מאכילה. אף כאן אוכלים האסורים ימעט מאוכליה. ועי' כרם ציון, מאמרו של הגר"י ברים זצ"ל (מעמ' קמ"ז ואילך).

ועיין ט"ז (או"ח קנ"ד ס"ק ז'), שחידש בענין מעלין בקודש ואין מורידין, שמה שאסור להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה הוא רק כאשר ניתן להשתמש בקדושה החמורה; אך אם הדבר אינו ראוי לקדושה חמורה אלא לקדושה קלה עדיף שיעשו בה לפחות קדושה קלה ממה שתהיה פנויה ותיגנו. והביא ראייה לזה ממטפחות ס"ת שבלה — עושין ממנו תכריכין למת וזוהי גניזתו.

ובתבואות שור (בחידושו בכור שור למגילה כ"ו ב'), חלק על הט"ז. והוכיח כנגדו מיומא י"ב, שבגדי כהן גדול שנשתמש בהם ביוה"כ אין מורידין אותם לכהן הדיוט, ולא אמרינן שמכיון שא"א להשתמש בהם עוד ביוה"כ פ' אחר, שנשתמש בהם לכהן הדיוט. וכן הק' ב"נזירות שמשון". וכן הוכיח מע"ז נ"ב,

ב' בדברי הגרא"מ שטיינברגר מבראדי שהביא גם משו"ת בית יצחק (יו"ד ס"י קכ"א) סברה זו, יעוי"ש. וה"ה לענין מיץ.

ועוד י"ל הסבר חדש, שהייתי מסתפינא לאומרו, אולם כחזי לאצטרופי נלענ"ד שראוי לאומרו: יתכן לומר בגדר "לאכלה ולא להפסד", שכל גדרה של מצות לאכלה היא שפירות שביעית מיועדים ראשית כל לאכילה ורק אח"כ למטרות אחרות. ולכן "לכס" לאוכלה — ולא לנוכרים, ובכ"ז מותר לתת לנוכרים, אלא שישראל קודמין. וכן צ"ל "לכס" ולא לבהמה (עיין ביצה כ"א ע"ב), ואכן אסור לתת מאכל אדם לבהמה. אולם מסתבר שעודפי מאכל אדם שבנ"א לא יאכלו אותם אין להשאירם עד שייפסדו אלא מותר לתתם לבהמה. והטעם הוא שפירות שביעית נועדו לחלוקה שווה בין בני ישראל שומרי שביעית. ואם ישתמשו בהם למטרות אחרות נמצא שבעה"ב יקח לעצמו לא רק לאכלה אלא גם לבהמתו ולמלוגמא ולא יותר לאחרים. לכן פירות שביעית נאסרו בהאכלה לבהמה ולמלוגמא. אך מהעודפים שאיש לא יכול לאכול — מסתבר שאין בזה איסור משום לאכלה ולא להפסד.

וכן נראה שאיסור ההוצאה לחו"ל הוא מדין "לכס". פירות שביעית מיועדים ראשית כל לשומרי שביעית בא"י (בפרט שאין להם אוכל אחר), ולא לחו"ל. ולכן ההוצאה לחו"ל על חשבון שומרי שביעית בא"י — אסורה. אך כשיש עודפים — מותר. ולכן מותר לייצא כמות קטנה, כגון לסחורה, משום שכמות קטנה אינה פוגעת בתושבי א"י. וה"ה המוציא עוד כמות קטנה לעצמו

אנו משתמשים בהם שימוש שאינו מקובל כל כך, במקום שימוש אחר הראוי להם יותר — הרי לא השתמשו בהם שימוש מכובד כלל אלא היו ראויים לכך ועתה אינם ראויים. וכאמור, כל זה נכתב רק כחזי לאצטרופי.

ועיין דעת כהן (סי' ר"מ) שהתיר טיגון קליפות של תפוזים. ואע"פ שהוא כתב שם לענין קליפות, י"ל שבימיו לא נהגו לזרוק אלא קליפות ואילו הפרי עצמו נאכל כמעט תמיד. אולם בימינו שגם הפרי עצמו עלול להיזרק, י"ל שגם מהפרי עצמו מותר לעשות מיץ או ריבה.

מסקנה

נלענ"ד שיהיה מותר להשתמש בפירות שביעית לתעשיית מיץ וריבה רק בפירות סוג ב' שאינם מיועדים לאכילה. ואכן כך נוהגים בדרך כלל בבתי החרושת. וגם אדם פרטי בביתו ישתמש למיץ וריבה רק מפירות שמצבם גרוע ועומדים להתקלקל.

סימן נא

שימורים מפירות שביעית*

השמיטה (להגרימ"ט פרק ז') פסק דפרי העומד גם להיכבש, כגון מלפפונים, מותר גם בכבישה. וכמו כן אם דרכו להינתן בתבשיל להטעמה, כגון גזר ועגבניות — מותר בכך. ונראה מפורש שמתיר להכין שימורים מפירות שביעית (ומקורו מתוספתא תרומות. ע' ערוה"ש זרעים סי' כ"ד סעי' ח').

מאבני מזבח ששקצום מלכי יון וגנזום בית חשמונאי. ומדוע לא נתצום והשתמשו בהם שימוש אחר קל יותר?

וכן הוכיח מהרמב"ם (ס"פ י"ז מהל' סנהדרין), שראש ישיבה שחטא אינו חוזר לשררתו. וגם אינו חוזר להיות כאחד משאר הסנהדרין, שמעלין בקודש ואין מורידין. (עי' באהלה של תורה סי' צ' אות ב').

גם הפרמ"ג נשאר בצ"ע על הט"ז מהגמ' במגילה שם בתיבותא דאירפט אסור לעשות ממנה כסא, אע"פ שאינה ראויה עוד לתיבה. והנראה, שכל החולקים על הט"ז והראיות שהביאו אינם אלא כשפוגעים בקדושה החמורה ע"י הקדושה הקלה, כגון בגד של כהן גדול שיילבש ע"י כהן הדיוט, ואבני מזבח שישמשו לחומת הר הבית, או ראש ישיבה שיהיה כאחד הדיינים, ותיבה שתשמש לכסא. בכל אלו השתמשו בהם שימוש מכובד יותר ועתה משתמש שימוש קל יותר, וגניזתם עדיפה. משא"כ פירות שביעית ההולכים להפסד, ובמקום להיפסד

הרמב"ם (שמו"י פ"ה ה"ג) פסק ואלו דבריו: "ולא ישנה פירות שביעית מבריינתן, כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר שני. דבר שדרכו לאכול חי אל יאכלנו מבושל, ודבר שדרכו להיאכל מבושל אין אוכלין חי". וצ"ע אם גם שימור פירות בכלל האיסור. די"ל דרך פירות גם לשמרן. והנה בספר